

ISSN 2524-017X

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА імені В. М. Корецького
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

АЛЬМАНАХ ПРАВА

РОЛЬ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Випуск 11

Науково-практичний юридичний журнал «Альманах права»
внесено до:

Переліку наукових фахових видань України
категорії «Б» у галузі юридичних наук
(081 «Право», 293 «Міжнародне право»)
(Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 1643 від 28 грудня 2019 р.)

Міжнародної наукометричної бази даних
Index Copernicus International (Польща)
(листопад 2017 р.)

Київ – 2020

<i>Корнієнко В. С.</i>	Правова експертиза як засіб забезпечення якості нормативно-правових актів	122
<i>Котенко Т. В.</i>	Становлення прав і свобод людини у вченнях філософів Стародавньої Греції та Риму	127
<i>Лапутіна Ю. А.</i>	Правові комунікації: до питання про правовий розвиток	134
<i>Львова О. Л.</i>	Моральні засади універсальності прав людини	138
<i>Макеєва О. М.</i>	Роль правової комунікації у забезпеченні прав людини	146
<i>Міма І. В.</i>	Змістовні аспекти трансформації християнсько-правових традицій у правовій системі	151
<i>Марченко М. А.</i>	Методологічні основи дослідження юридичної категорії «людська гідність»	155
<i>Музика І. В.</i>	Концепція прав людини в політико-правовій доктрині Української партії соціалістів-революціонерів 1917-1921 рр.	162
<i>Немченко К. С.</i>	Фіскальна політика держави: доктринальний рівень пізнання	169
<i>Николина К. В.</i>	Правова доктрина як джерело юридичної аргументації в процесі захисту прав людини	175
<i>Новіцький В. В.</i>	Політико-правові механізми захисту прав людини через призму країн Європейського Союзу	180
<i>Огнев'юк Г. З.</i>	Ясність та чіткість законодавчих положень як вимога правової визначеності	185
<i>Опольська Н. М.</i>	Правова доктрина як джерело права на свободу творчості	190
<i>Павлюков І. І.</i>	Правові засоби в механізмі правотворення: доктринальний рівень аналізу	196
<i>Палій Н. О.</i>	Партнерство Біарріц: національний контекст та міжнародне визнання	201
<i>Сверба Ю. І.</i>	Деякі підходи до визначення поняття «доступ до правосуддя»	208
<i>Середюк В. В.</i>	Роль та призначення держави в течіях неолібералізму	213
<i>Страшинський Б. Р.</i>	Принцип розумності в праві та його функціональне призначення в системі принципів права	219
<i>Сунєгін С. О.</i>	Концепти «інформаційне суспільство» та «електронна держава»: питання правового забезпечення	224
<i>Тарахонич Т. І.</i>	Сутнісна характеристика правової доктрини	239
<i>Тернавська В. М.</i>	Доктринальні документи та доктринальні правові акти: теоретико-методологічний аналіз змісту та співвідношення понять	245
<i>Хоменко О. В.</i>	Дефінітивний апарат права: деякі аспекти формування	251
<i>Чепульченко Т. О.</i>	Концепція прав людини: доктринальні підходи	258
<i>Шапран Ю. В.</i>	Удосконалення механізмів захисту прав людини крізь призму сучасної правотворчої політики в Україні	265
<i>Шевченко Ю. В.</i>	Вплив радянської правової доктрини на діяльність органів юстиції УСРР в період 20-х – на початку 30-х років ХХ ст.	270

*Наталія Михайлівна Опольська,
завідувач кафедри права
Вінницького національного аграрного університету,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА НА СВОБОДУ ТВОРЧОСТІ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку правової системи України спостерігається зростання ролі правової доктрини як регулятора суспільних відносин. Значно розширюються сфери її застосування в процесах правотворчості, тлумачення, застосування права.

Ідея інформаційного суспільства є складовою частиною сучасної доктрини права. Інтеграція української громадськості до Європейського інформаційного суспільства, яке є невід'ємною частиною глобального інформаційного простору, передбачає створення ефективних інституційних механізмів та розроблення нормативно-правової бази. Серед основних європейських нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері побудови інформаційного суспільства, є Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 року. У цьому міжнародному договорі зазначено, що інформаційне суспільство дозволяє людям ширше використовувати свій потенціал. Серед загроз становлення глобального інформаційного суспільства Хартія виокремлює міжнародний розрив в галузі інформації та знань (п. 5), загрозу захисту авторського права та права на інтелектуальну власність (п. 7) [1].

Доктрина права відіграє визначальну роль у становленні і розвитку концептуальних засад інституту свободи творчості. Наукове співтовариство в межах доктринальних досліджень розв'язує важливі наукові і практичні завдання – починаючи від визначення змісту свободи інформації, до практичних питань реалізації правомочностей свободи творчості. Доктрина права, виступаючи в якості ключового поняття концепції права на свободу творчості, тим не менш, залишається одним із дискусійних і суперечливих явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні автор спирається на результати наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, які вивчали правову доктрину. Це С. Бошно, М. Ван Хоук, Ю. Гаврюсов, Є. Євграфова, М. Ємелін, М. Мочульська, В. Нерсесянц, В. Копейчиков, Н. Оніщенко, О. Петришин, Р. Пузіков, О. Скакун та ін. У працях цих авторів висвітлено різні підходи до поняття правової доктрини. Однак, правова доктрина як джерело права на свободу творчості досі не стала предметом окремого наукового дослідження.

Метою статті є визначити юридичну силу правової доктрини як джерела права на свободу творчості.

Методи та процедури дослідження. За допомогою загальнонаукових методів дослідження, зокрема порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, абстрагування й конкретизації, аналізу, аналогії, логічного методу обґрунтовано значення правової доктрини та визначено її роль як регулятора творчих правовідносин. У процесі дослідження використано і спеціально-наукові методи, зокрема формально-юридичний, догматичний та юридико-технічний метод, а також методи герменевтики та правової семіотики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «правова доктрина» є одним із найбільш дискусійних питань як у теорії права, так і в галузевих дослідженнях. Цей термін є феноменом, що максимально поєднує наукові дослідження з практикою правотворення й правозастосування. Правова доктрина визначає не тільки ідеологію законотворення і в цілому нормотворення, а й правозастосовну і правоохоронну діяльність. Вона формується в результаті проведення фундаментальних наукових досліджень, що пов'язані з глибоким і всебічним аналізом сутності державно-правових явищ і процесів.

У довідковій літературі термін «доктрина» (лат. doctrina) означає вчення, зокрема, наукове, філософське, політичне, військове тощо; його визначають як теорію, систему поглядів, принципів, світогляд [2, с. 581], [3, с. 751], [4, с. 253]. Отже, термін «правова доктрина» походить від загально-го, ширшого за змістом поняття доктрини, що традиційно розглядається як вчення.

пе
За
шс
Та
Ав
сте
зна
для
зум
ва
е
пс
ця
дав
гал
нау
у
фс
нап
жен
М
шим
ної
к
(фор
ву
де
міро
юрід
На
науці
на
не
визна
тетни
трини
дитьс
з
боку
чи
їх
тут
мо
автори
нові
п
та
теор
без
хар
О.
І
джерел
джерел
тику,
ві
трина
є
позиції
джерел
ня
держ
ва
доктр
Вста
у
визнач
вані
вч
ших
сис

Не суперечить загальному визначенню доктрини поняття «правова доктрина», наведене В. Копейчиковим, який вказує, що це сукупність (система) наукових знань про певне правове явище. За відповідних умов правова доктрина може бути розвинена у відповідну теорію з більшою чи меншою мірою узагальнення, здебільшого входить у теорію права як складовий елемент [5, с. 275]. Такий підхід акцентує увагу на системі юридичних наукових знань, не зводячи їх до джерел права. Аналізуючи такий підхід, варто згадати про поняття «концепція» (лат. *conceptio* – розуміння) – система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів, єдиний, визначальний задум. Головне призначення концепції полягає в інтеграції певного масиву знання, у прагненні використовувати його для пояснення, пошуку закономірностей [6, с. 38].

Прихильниками такого підходу є багато науковців. Зокрема, Ю. Гаврюсов під доктриною розуміє правові теорії, авторитетні погляди учених-юристів, також визнані наукові праці в галузі права та коментарі до законодавства [7, с. 25]. С. Бошно, вважає, що правова доктрина, перш за все, є поглядами, що отримали визнання в суспільстві, серед вчених та з боку держави, а наукова праця може стати доктринальною, якщо вона містить практичні рекомендації, коментарі до законодавства та інших форм права; прогнозує процеси правотворчості й правореалізації; заповнює прогалини законодавства [8, с. 71]. Р. Пузіков вважає, що правова доктрина – це створена юридичною наукою система поглядів на проблеми правового регулювання суспільних відносин, яка виражена у формі принципів, презумпцій, аксіом, що є моделлю позитивного права, визначає пріоритетні напрями, закономірності й тенденції розвитку законодавства, незалежно від факту фіксації її положень у будь-якому документі [9, с. 73].

М. Мочульська, досліджуючи подібні підходи до визначення правової доктрини, називає їх першим типом сучасного розуміння правової доктрини, суть якого полягає у визначенні цієї юридичної категорії у широкому, загальному сенсі без вказівки на можливість її використання як джерела (форми) права. Визначення характеризується тим, що його представники ототожнюють правову доктрину та правову науку. Такий тип розуміння досліджуваного явища не дає змоги повною мірою визначити мету, суть, властивості, функції, форми виразу правової доктрини як самостійної юридичної категорії [10, с. 17].

На наш погляд, не доцільно ототожнювати правову доктрину та правову науку, адже правовій науці, залежно від історичного періоду, може бути притаманна депарадигмальність, методологічна недосконалість тощо. Аналізуючи наведені наукові підходи, можна визначити, що їх об'єднує визначення правової доктрини як самостійної юридичної категорії у розумінні визнаних, авторитетних, науково обґрунтованих поглядів. Отже, перший тип сучасного розуміння правової доктрини, прихильниками якого є В. Копейчиков, Ю. Гаврюсов, С. Бошно, Р. Пузіков та інші, зводиться до авторитетних поглядів вчених-правознавців, що отримали визнання науковців, а також з боку суспільства. Такий підхід акцентує увагу на системі юридичних наукових знань, не зводячи їх до джерел права. Піддаючи сумніву наведений підхід, слід зауважити, що, на наш погляд, тут мова може вестись не про доктрину права, а про наукову концепцію, яка цілком може бути авторитетною, загальновизнаною, але не є загальнообов'язковою. На думку М. Ван Хоука, в основі парадигми правової доктрини лежить вчення про джерела права, тлумачення правових норм та теорія аргументації [11, с. 197-198]. Згідно з такою позицією, визначення правової доктрини без характеристики її місця в системі джерел права буде не повною.

О. Петришин зазначає, що сьогодні в системі континентального права доктрина не визнається джерелом права у формально юридичному значенні, але розглядається як неформальне авторитетне джерело, що здійснює значний вплив на право. Саме доктрина забезпечує синтез права, його критику, виявлення прогалин у праві, а також сприяє різними способами розробці законодавства. Доктрина належить не до первинних, а до вторинних джерел права [12, с. 156-158]. Підтримуючи таку позицію, слід відмітити, що відтворення доктринальних положень у змісті формально-юридичних джерел права свідчить про те, що доктринальні праці, ідеї отримали форму об'єктивізації, визнання державою. І фактичним джерелом права стане закон чи судовий прецедент, у яких втілена правова доктрина.

Встановлення певного балансу між поняттям правової доктрини і юридичною силою знаходимо у визначенні В. С. Нерсесянца, який зазначає, що юридична доктрина – це розроблені й обґрунтовані вченими-юристами позиції, конструкції, ідеї, принципи і судження про право, які в тих чи інших системах права мають обов'язкову юридичну силу [13, с. 401]. Тобто науковець розглядає

правову доктрину, як обґрунтовані наукові позиції, що можуть мати загальнообов'язкову юридичну силу, бути джерелом права лише в певних системах права. Передумовою дії джерел права є наявність юридичної сили, нормативності та загальнообов'язковості до виконання.

Переважає більшість українських вчених визначають правову доктрину в аспекті її формально-юридичних властивостей, крізь призму загальнообов'язковості, юридичної сили. Н. Оніщенко визначає правову доктрину як документ, що містить концептуально оформлені ідеї, принципи, розроблені вченими з метою вдосконалення законодавства та усвідомлені суспільством і визнані державою як обов'язкові [14, с. 38]. О. Скакун вважає, що правова доктрина зазвичай це акт-документ, який містить концептуально оформлені правові ідеї, принципи, що розроблені вченими з метою вдосконалення законодавства, усвідомлені (сприйняті) суспільством і підтримується (формалізується) державою [15, с. 221].

Критикуючи такий підхід, Є. Євграфова зазначає, що не можна стверджувати, що доктрина природного права, маючи значну популярність у суспільстві, особливо серед громадян, є загальноновизнаною юридичним середовищем. Наприклад, не має підтримки більшості в спільноті і ліберально-юридична доктрина права, тим не менше вона існує, привертає увагу значного кола юристів, філософів, політологів [16, с. 52-63].

Однак, на наш погляд, у даній дискусії йде мова про підміну понять, праворозуміння і правової доктрини. Автор веде мову саме концепції праворозуміння, для яких юридична сила, загальнообов'язковість не є критерієм розмежування та характеристики. Природно-правова концепція праворозуміння передбачає, що всі норми права мають ґрунтуватися на певних об'єктивних (природних) засадах, що не залежать від волі людини й суспільства, установлень держави. Концепція справедливості (ліберально-юридична) є, так само, різновидом праворозуміння.

Більшість російських дослідників визначають правову доктрину через формально-юридичні властивості, як «систему теоретичних та науково обґрунтованих положень про право, які мають переконливу силу та прикладне значення, санкціоновані законодавцем або правозастосовцем» [17, с. 11]. Н. Є. Садохіна визначення доктрини наводить як створені науковими школами положення загального характеру, що отримали підтримку з боку держави і використовуються в правозастосовній діяльності в обґрунтування рішень, які приймаються [18, с. 15]. М. Расолова вважає, що правова доктрина складається з ідей та висловлювань авторитетних вчених-юристів, які отримують статус обов'язкових до застосування [19, с. 356–357].

Отже, прихильники другого підходу вважають, що правова доктрина – це наукові положення загального характеру, що отримали підтримку з боку наукової спільноти, суспільства і держави та використовуються в правотворчій, правозастосовній діяльності. Поділяючи такий підхід, слід відзначити, що у сфері правотворчої діяльності держави правова доктрина здійснює вплив на суб'єктів законотворення, які втілюють у законах тенденції, що сформувались у доктрині. У правозастосовній діяльності юридична сила правової доктрини проявляється при обґрунтуванні рішень, які приймаються. Легітимізація доктринальних положень реалізується через втілення юридичних категорій і понять, теорій і концепцій, що є формами вираження змісту правової доктрини. Слід визнати, що відтворення доктринальних положень у змісті законів, судових рішень є визнанням практичної цінності правової доктрини з боку держави. Визначаючи юридичну силу і загальну обов'язковість правової доктрини, слід зауважити, що вона є вторинним джерелом права, адже первинним формально-юридичним джерелом у цих випадках стане закон чи судовий прецедент, в яких втілено доктринальні ідеї, а не правова доктрина.

Цілком обґрунтованим, зважаючи на визначення правової доктрини, видається вживання терміна «доктрина» у назвах юридичних актів президента, парламенту, уряду країни, якими визначаються напрями здійснення заходів впровадження державної внутрішньої і зовнішньої політики. Ці акти базуються на втіленні юридичних категорій і понять, теорій і концепцій, що є формами вираження змісту правової доктрини та спрямовані на ті сфери суспільства, які потребують удосконалення або реформування. Базуючись на створених юридичною наукою системі поглядів, яка виражена у формі принципів, презумпцій, аксіом, у таких документах встановлюються основні цілі, засади, завдання, етапи, строки, заходи, методи їх здійснення тощо. Вони мають загальнодержавне значення і затверджуються вищими органами державної влади, є загальнообов'язковими.

У сфері права на свободу творчості така практика була втілена, зокрема схваленням Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17 квітня 2002 року

№ 347/2002, і Доктрини інформаційної безпеки України, затвердженої Указом Президента України № 47/2017 від 25 лютого 2017 року.

Національна доктрина розвитку освіти передбачає формування державної політики, яка полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості. Це концептуальне завдання лежить в основі забезпечення права на свободу творчості, адже без розвитку творчих здібностей у людини не виникатиме потреби реалізувати їх, право на свободу творчості буде в площині декларативності. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти [20].

Система теоретичних та науково обґрунтованих положень, санкціонована законодавцем, як складова загальної правової доктрини втілена в Доктрині інформаційної безпеки України, яка визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики [21].

У доктрині закріплено, що національними інтересами України в інформаційній сфері є забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації; забезпечення конституційних прав людини на захист приватного життя; захищеність від руйнівних інформаційно-психологічних впливів; захист українського суспільства від агресивного інформаційного впливу Російської Федерації, спрямованого на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України; збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу; забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України; зміцнення інформаційних зв'язків з українською діаспорою, сприяння збереженню її етнокультурної ідентичності; розвиток медіа-культури суспільства та соціально відповідального медіа-середовища; формування ефективної правової системи захисту особи, суспільства та держави від деструктивних пропагандистських впливів; створення з урахуванням норм міжнародного права системи і механізмів захисту від негативних зовнішніх інформаційно-психологічних впливів, передусім пропаганди; розвиток інформаційного суспільства, зокрема його технологічної інфраструктури тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Правова доктрина – це наукові положення загального характеру, що отримали підтримку з боку наукової спільноти, суспільства і держави та використовуються в правотворчій, правозастосовній діяльності. У сфері правотворчої діяльності держави правова доктрина здійснює вплив на суб'єктів законотворення, які втілюють у законах тенденції, що сформувались у доктрині. Легітимізація доктринальних положень реалізується через втілення юридичних категорій і понять, теорій і концепцій, що є формами вираження змісту правової доктрини. Слід визнати, що відтворення доктринальних положень у змісті законів, судових рішень є визнанням практичної цінності правової доктрини з боку держави. Визначаючи юридичну силу і загальну обов'язковість правової доктрини, слід зауважити, що вона є вторинним джерелом права, адже первинним формально-юридичним джерелом у цих випадках стане закон чи судовий прецедент, в яких втілено доктринальні ідеї, а не правова доктрина.

Цілком обґрунтованим, видається вживання терміна «доктрина» у назвах юридичних актів президента, парламенту, уряду країни, якими визначаються напрями здійснення заходів впровадження державної внутрішньої і зовнішньої політики. Ці акти базуються на втіленні юридичних категорій і понять, теорій і концепцій, що є формами вираження змісту правової доктрини та спрямовані на ті сфери суспільства, які потребують удосконалення або реформування.

Легітимізація доктринальних положень у сфері права на свободу творчості була реалізована у Національній доктрині розвитку освіти та Доктрині інформаційної безпеки України. Джерелом права на свободу творчості є Національна доктрина розвитку освіти в частині створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості. Це концептуальне завдання лежить в основі забезпечення права на свободу творчості, адже без розвитку творчих здібностей у людини не виникатиме бажання реалізувати їх, право на свободу творчості буде в площині декларативності.

Встановлення балансу обмежень права на свободу творчості, які зумовлені сучасними реаліями, визначено у Доктрині інформаційної безпеки України, яка передбачає захист українського су-

спільства від агресивного інформаційного впливу Російської Федерації, спрямованого на пропаганду війни. Як джерело права на свободу творчості доктрина передбачає сприяння збереженню етнокультурної ідентичності, розвиток медіа-культури суспільства та соціально відповідального медіа-середовища.

Зважаючи на те, що зазначені акти спрямовані на вдосконалення правових та організаційних засад розвитку освіти, інформаційної безпеки і є дотичними до права на свободу творчості, видається доцільним у перспективі подальших досліджень та розвідок у цьому напрямі сформулювати доктрину свободи творчості та легітимізувати визнані доктринальні положення у цій сфері.

Список використаних джерел

1. *Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства* № 998 від 22.07.2000 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163. (Дата звернення 28.03.2020)
2. *Новий тлумачний словник української мови у 3-х т.* Уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. Т. 1: А-К. – К.: Аконті, 2007. 928 с.
3. *Ожегов С. И.* Толковый словарь русского языка. М.: Аз, 1996. 928 с.
4. *Крысин Л. П.* Иллюстрированный толковый словарь иностранных слов. М.: Эксмо, 2010. 864 с.
5. *Юридична енциклопедія: в 6 т.* Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й, 2003. 744 с.
6. *Сурмін Ю. П.* Майстерня вченого: Підручник для науковця. К.: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 320 с.
7. *Гаврюсов Ю.* Правовая я природа решений органов конституционной юстиции. Вестник Калининградского юридического института МВ Д России. 2009. №2(18). С. 25-30.
8. *Бошно С.* Доктрина как форма и источник права. Журнал российского права. 2003. № 12. С. 71-75.
9. *Пузиков Р. В.* Юридическая доктрина в сфере правового регулирования (проблемы теории и практики): дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; Тамбов. гос. ун-т. Тамбов, 2003. 213 с.
10. *Мочульська М. Є.* Правова доктрина в континентальній правовій системі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Л., 2013. 20 с.
11. *Van Hoeseke M.* Legal doctrine in crisis: towards a European legal science. Legal Studies. 1998. Vol. 12. P. 197–215.
12. *Порівняльне правознавство: підручник.* за заг. ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2012. 272 с.
13. *Нерсесянц В. С.* Общая теория государства и права: учебник. Москва: ИНФРА-М, 2012. 560 с.
14. *Порівняльне правознавство (правові системи світу)* ред. Н. М. Оніщенко; К.: Парламентське видавництво, 2008. 488 с.
15. *Скакун О. Ф.* Теорія права і держави: підручник. Київ: Правова Єдність, 2009. 519 с.
16. *Євграфова Є.* Доктрина у правовій науці юридичній практиці. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 2. - С. 52-62.
17. *Емелин М. Ю.* Правовая доктрина в системе источников общего права: на основе анализа правовой системы Соединенных Штатов Америки: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; Пензенский гос. ун-т. Пенза, 2015. 201 с.
18. *Садوخина Н. Е.* Развитие источников российского права в советский и постсоветский период: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; Тамбов. гос. ун-т. Тамбов, 2005. 186 с.
19. *Расолов М.* Теория государства и права: учеб. для вузов М., 2010. 320 с.
20. *Указ президента «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»* 344/2013 від 25.06.2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (Дата звернення 28.03.2020)
21. *Доктрина інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25 лютого 2017 року* № 47/2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017> (Дата звернення 28.03.2020).

References

1. *Okinavska khartiia hlobalnoho informatsiinoho suspilstva* № 998 vid 22.07.2000 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163. (Data zvernennia 28.03.2020)
2. *Novyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy u 3-kh t.* Uklad.: V. Yaremenko, O. Slipushko. T. 1: A-K. – K.: Akonti, 2007. 928 s.
3. *Ozhehov S. Y.* Tolkovyi slovar russkoho yazyka. M.: Az, 1996. 928 s.
4. *Krysyn L. P.* Yllustruovannyi tolkovyi slovar ynostrannykh slov. M.: Eksmo, 2010. 864 s.
5. *Yurydychna entsyklopediia: v 6 t.* Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko ta in. K.: «Ukr. entsykl.», 1998. T. 2: D-Y, 2003. 744 s.
6. *Surmin Yu. P.* Maisternia vchenoho: pidruchnyk dlia naukovtsia. K.: Navchalno-metodychnyi tsentr «Konsortsium z udoskonalennia menedzhment-osvity v Ukraini», 2006. 320 s.

7. *Havriusov Yu.* Pravova ya pryroda reshenyi orhanov konstitutsyonnoi yustytisy. Vestnyk Kalynynhradskoho yurydycheskoho ynstitutu MV D Rossyy. 2009. №2(18). S. 25-30.
8. *Boshno S.* Doktryna kak forma y ystochnyk prava. Zhurna I rossyiskoho prava. 2003. № 12. S. 71-75.
9. *Puzykov R. V.* Yurydycheskaia doktryna v sfere pravovoho rehulyrovanyia (problemy teoryy y praktyky) : dyss. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01; Tambov. hos. un-t. Tambov, 2003. 213 c.
10. *Mochulska M. Ye.* Pravova doktryna v kontynentalnii pravovii systemi : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01; Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. L., 2013. 20 s.
11. *Van Hoecke M.* Legal doctrine in crisis: towards a European legal science. Legal Studies. 1998. Vol. 12. R. 197–215.
12. *Porivnialne pravoznavstvo* : pidruchnyk. za zah. red. O. V. Petryshyna. Kh. : Pravo, 2012. 272 s.
13. *Nersesiants V. S.* Obshchaia teoryia hosudarstva y prava : uchebnyk. Moskva : YNFRA-M, 2012. 560 s.
14. *Porivnialne pravoznavstvo (pravovi systemy svitu)* red. N. M. Onishchenko; K. : Parlamentske vydavnytstvo, 2008. 488 s.
15. *Skakun O. F.* Teoriia prava i derzhavy : pidruchnyk. Kyiv : Pravova Yednist, 2009. 519 s.
16. *Yevhrafova Ye.* Doktryna u pravovii nautsii yurydychnii praktytsi. Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. 2013. № 2. - S. 52-62.
17. *Emelyn M. Yu.* Pravovaia doktryna v systeme ystochnykov obshcheho prava: na osnove analiza pravovoi systemy Soedynennykh Shtatov Ameryky : dyss. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01; Penzenskyi hos. un-t. Penza, 2015. 201 s.
18. *Sadokhyna N. E.* Razvytye ystochnykov rossyiskoho prava v sovetskyi y postsovetskyi peryod : dyss. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01; Tambov. hos. un-t. Tambov, 2005. 186 s.
19. *Rassolov M.* Teoryia hosudarstva y prava : ucheb. dlia vuzov M., 2010. 320 s.
20. *Ukaz prezidenta «Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku» 344/2013 vid 25.06.2013 URL.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (Data zvernennia 28.03.2020)
21. *Doktryna informatsiinoi bezpeky Ukrainy zatverdzhena Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 25 liutoho 2017 roku № 47/2017 URL.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>(Data zvernennia 28.03.2020).

Опольська Н. М. Правова доктрина як джерело права на свободу творчості

У статті визначено, що правова доктрина – це наукові положення загального характеру, що отримали підтримку з боку наукової спільноти, суспільства і держави та використовуються в правотворчій, правозастосовній діяльності. Доведено, що як джерело права, правова доктрина забезпечує синтез права, виявлення прогалів у праві, використовується у сфері правотворчої діяльності держави, адже у законах втілюються тенденції, які сформува-лись у доктрині. У правозастосовній діяльності правова доктрина має юридичну силу при обґрунтуванні рішень, які приймаються. Доведено, що легітимізація доктринальних положень реалізується через втілення юридичних категорій і понять, теорій і концепцій, що є формами вираження змісту правової доктрини. Встановлено, що у формально юридичному значенні в Україні правова доктрина є джерелом права.

Легітимізація доктринальних положень у сфері права на свободу творчості була реалізована у Національній доктрині розвитку освіти та Доктрині інформаційної безпеки України. Джерелом права на свободу творчості є Національна доктрина розвитку освіти в частині створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості. Це концептуальне завдання лежить в основі забезпечення права на свободу творчості, адже без розвитку творчих здібностей у людини не виникатиме бажання реалізувати їх, право на свободу творчості буде в площині декларативності.

Ключові слова: правова доктрина, право на свободу творчості, джерела права.

Opoleska N. M. Legal doctrine as a source of rights to freedom of creativity

The article has been informed that the doctrine of the right to legalize the primary role in establishing and developing conceptual ambushes for the Institute for Freedom of Creativity. It has been established that scholarship between science and doctrinal attainment is important and important – that is, more often than not, the recognition of freedom of information, as well as practical powers of freedom of creativity. The doctrine of law, based on the power of the key concept of the concept of the right to freedom of creativity, is justified, but not less, to be overlooked by one of the discus- sive and superlative clowns.

It is signified that the legal doctrine is based on a scientific position of an obscene nature, that we have rejected a legal notice on the side of science, suspense and power, and have the right to law-making and legal duty. It has been clarified that, as a lawless law, the legal doctrine will protect the synthesis of law, manifested gaps with the right, victorious with the sphere of law-making and dignity of the state, tendencies are also observed in the laws, with the doctrines being formed. The right of law has a legal doctrine with legal force in case of ruling, so that I accept. It has been clarified that the legal principles of doctrinal provisions are realized through the incorporation of legal categories and understand the theory and concept, and the forms of supremacy of legal doctrines. It has been established that the doctrine of ep dzhewel law is officially formally significant in Ukraine.

It was justified, calling for the legal doctrine to be adopted, introducing the term «doctrine» in the names of the president's legal acts, the parliament, the state ordinance of the country, which are clearly indicated in the state mandates. These are based on a number of legal categories and understand the theory and concept, in terms of supremacy of legal doctrine and hidden in these areas of suspicion, in order to require a more complete reform.

Legitimization of doctrinal position in the sphere of the right to freedom of creativity of the Bula was implemented by the National doctrine of development of the doctrine of informational security of Ukraine. Dzhherelom of the right to freedom of creativity e The national doctrine of developing awareness in part of the development of minds for developing specialties and creative self-realization of the skin lesion of Ukraine, the development of creative health and self-learning. As a whole, it is conceptual to lay the foundation of the security of the right to freedom of creativity, even without developing creative interests in people, it is not necessary to have the right to freedom of creativity, the right to freedom of creativity will be in the area of declarativeness.

Docity was brought forward from the perspectives of the farthest gains and growth from the whole directly formulate the doctrine of freedom of creativity and the legitimacy of the doctrinal position in these spheres.

Keywords: Legal doctrine, the right to freedom of creativity, source of law.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-34

УДК 340.113

*Ігор Ігорович Павлюков,
аспірант кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВІ ЗАСОБИ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОТВОРЕННЯ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ АНАЛІЗУ

Постановка проблеми. Життєдіяльність сучасного суспільства, успішність здійснюваних реформ, забезпечення природних прав людини і можливість урівноваження різноманітних інтересів і потреб безпосередньо залежить від ефективності процесу правотворення. Не зважаючи на його поліструктурність і складність, можливо говорити про наявність механізму правотворення, який складають певні елементи, що забезпечують об'єктивність та дієвість правотворення. Одним з основних завдань української держави у сфері правотворення є приведення національного законодавства та практики його застосування у відповідність до міжнародних стандартів та потреб сучасного суспільства. Правові засоби є основним інструментом досягнення цієї мети, отже, їх наукове дослідження має як теоретичне, так і практичне значення. Сучасна правова наука приділяє недостатню увагу аналізу змісту та сутності категорії «правові засоби», малодослідженість якої актуалізує необхідність ґрунтовного доктринального дослідження щодо їх місця в механізмі сучасного правотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу теоретичних досліджень категорії «правові засоби» як основної категорії інструментальної теорії права становлять праці С. С. Алексєєва, О. В. Малько, К. В. Шундікова та В. А. Сапун, які запропонували обґрунтовані підходи до розуміння категорії «правові засоби». Сучасним дослідженням категорії «правові засоби» активно приділяли увагу такі вітчизняні вчені, як М. В. Буроменський, Д. О. Андрєєв, Н. В. Аніщук, Т. В. Волинець, Н. В. Волкова, Ю. В. Гридасов, Н. М. Дятленко, Г. В. Єрмоєнко, Л. В. Карабут, В. І. Ткаченко, Б. В. Кузьменко, М. М. Кузьміна, О. А. Куций, І. І. Митрофанов, О. С. Мірошніченко, Є. Б. Ольховський, О. В. Онуфрієнко, В. В. Пахомов, О. Ю. Салманова, О. О. Степанов, А. М. Чернобай та інші. Однак, не применшуючи значення праць цих вчених, ми повинні зазначити, що дослідження правових засобів залишаються малочисельними та не забезпечують формування цілісного уявлення про цю категорію. Крім того, приділена ще недостатня увага правовим засобам в контексті правотворення.